

Kritisch denken in de klas: zo breng je de Europese waarden tot leven

**Jelle De Schrijver,
Universiteit Antwerpen & Odisee**

In een tijd van polarisering, desinformatie en maatschappelijke spanningen zijn Europese waarden meer dan ooit een noodzakelijk kompas. Vrijheid, gelijkheid, menselijke waardigheid, democratie... Misschien klinken die begrippen abstract, maar ze vormen het fundament van onze samenleving. Hoe maak je Europese waarden concreet voor jongeren? Hoe breng je ze tot leven in de klas? Professor Jelle De Schrijver, docent vakdidactiek en onderzoeker kritisch denken, buigt zich al jaren over die vragen. Zijn antwoord: laat jongeren zelf nadenken, reflecteren en in dialoog gaan over wat echt telt.

“Waarden zijn geen pasklare antwoorden”, stelt Jelle De Schrijver. “Het zijn oriëntatiepunten en richtingaanwijzers die jongeren helpen navigeren in een complexe wereld.” Als docent vakdidactiek wijsbegeerte en geschiedenis aan Universiteit Antwerpen en onderzoeker aan Odisee - ExploRatio weet hij als geen ander hoe belangrijk het is dat jongeren zelf leren nadenken over waarden, en niet enkel leren wat die waarden zijn. “Neem bijvoorbeeld menselijke waardigheid: dat is de basiswaarde waaruit alle andere Europese waarden voortkomen. Als je vertrekt van het idee dat elk mens een doel op zich is en geen middel, kom je vanzelf uit bij waarden als vrijheid, gelijkheid en integriteit. Het is belangrijk dat jongeren die verbanden zelf leren zien en ervaren”, vertelt hij.

Denken zonder pasklare antwoorden

Onderwijs over waarden is meer dan een theorieles. “Als je wil dat jongeren waarden echt begrijpen en uitdragen, moet je verder gaan dan ze enkel uit te leggen”, benadrukt Jelle. “Je moet handvatten aanreiken en stimuleren om die waarden kritisch te bevragen, tegen elkaar af te wegen en er met anderen over in gesprek te gaan.” Concreet kan dat in de klas bijvoorbeeld via filosofische dialoog. Dit is een begeleid groepsgesprek rond fundamentele vragen waarop geen eenduidig antwoord bestaat. “Wat is vrijheid? Kan je überhaupt vrij zijn? Is gelijkheid belangrijker dan vrijheid? Zijn mensen pas gelijk als ze allemaal hetzelfde hebben? Door dergelijke vragen te stellen, zet je jongeren aan het denken”, aldus Jelle.

Bij een filosofische dialoog is het belangrijk dat je als begeleider geen standpunt inneemt. “Je creëert een ruimte waarin jongeren zelf betekenis geven aan die waarden. Dat wekt enorm veel denkkraft op. En doordat niet iedereen hetzelfde denkt, leren jongeren ook openstaan voor andere visies. Net in die diversiteit ontdekken ze de rijkdom van verschillende perspectieven.”

In dialoog gaan

Die aanpak werkt zelfs bij jonge kinderen. “In het tweede leerjaar vraag ik wel eens: kan je vrij zijn in een kooi? Eerst lachen ze, maar dan begint het denken. ‘Nee, natuurlijk niet.’ ‘Maar wat als je niet wéét dat je in een kooi zit?’ Zo ontstaat er een filosofisch gesprek, bijna zonder dat ze het doorhebben. Dat is het mooie: je laat hen op een speelse manier nadenken over iets wat eigenlijk heel fundamenteel is.”

In het secundair onderwijs kan dat nog op een andere, diepgaande manier aangepakt worden. Jelle verwijst naar het project ‘Parallel Histories’, dat in Vlaanderen wordt uitgedragen door Stefanie Van Brussel. Hierin leren jongeren vanuit verschillende perspectieven kijken naar historische conflicten, zoals spanningen bij het ontstaan van Israël en Palestina. “Ze werken met bronnen die verschillende interpretaties toelaten, en gaan daarna met elkaar in gesprek. Jongeren leren zo dat historische waarheid zelden zwart-wit is. En dat luisteren naar en open staan voor andere visies van onschatbaar belang is”, stipt hij aan.

Twijfel als kracht

De kracht van een dialogische aanpak zit in het feit dat jongeren leren omgaan met twijfel. “We vragen jongeren heel vaak: wat vind jij? Dat is goed, maar soms weten ze het gewoon nog niet. En dat is oké”, zegt Jelle. “Het is zelfs gezond om die interne tweestrijd te voelen: aan de ene kant denk ik dit, aan de andere kant dat. Die nuance en dat complexe denken is net wat we nodig hebben in een democratische samenleving.”

Kritisch denken gaat volgens Jelle dan ook verder dan het afvinken van checklists rond nepnieuws of het volgen van een mediatraining. “Wat vaak ontbreekt, is de reflectie: wát is waarheid eigenlijk? Kan iets waar zijn voor jou, maar anders voor iemand anders? Die filosofische reflectie is nodig om jongeren weerbaar te maken tegen simplistische antwoorden en polariserende boodschappen.”

Vijf tips voor het onderwijs

Hoe kunnen leerkrachten en scholen hier nu concreet mee aan de slag? Jelle deelt enkele tips:

- Stel vragen, geef niet onmiddellijk antwoorden. Begin met een dilemma of een open vraag. Dat zet jongeren aan het denken en zorgt voor betrokkenheid.
- Hou je eigen mening even voor jezelf. Als leerkracht moet je het denken bij de leerlingen leggen. Weersta de reflex om meteen te sturen.
- Werk met concrete situaties. Waarden komen pas echt tot leven als ze gekoppeld zijn aan herkenbare, realistische contexten.
- Stimuleer het uitstellen van oordelen. Help jongeren ontdekken dat het oké is om nog geen mening te hebben. Twijfel hoort bij leren.
- Zie je klas als mini-maatschappij. Jongeren die leren redeneren met elkaar, oefenen in democratisch samenleven.

Europese verbondenheid begint in de klas

Volgens Jelle schuilt er in Erasmus+-projecten een unieke kans om deze pedagogiek ook internationaal te versterken. “Als jongeren vanuit verschillende culturen samen nadenken en samen zoeken naar wat rechtvaardig, eerlijk of vrij is, dan ontstaat er echte Europese verbondenheid. Het gaat niet alleen over reizen of kennismaken met een ander land; het gaat over het voeren van gesprekken die ertoe doen. En dat is enorm belangrijk in tijden van eurosceptis, polarisering en maatschappelijke spanningen. We moeten jongeren leren samenleven in verschil. Hen wapenen tegen fake news en zwart-witdenken. Dat begint bij leren luisteren, vragen stellen en elkaars perspectief proberen te begrijpen.”